

9. Sınıf Orta ve İleri Düzey Edebiyat Soru Bankası

Dil Bilgisi (Fiilin Çatısı)

FATMA GÜL ÖRS

DİL BİLGİSİ

(Fiilin Çatısı)

ÖZNE-YÜKLEM İLİŞKİSİ

NESNE-YÜKLEM İLİŞKİSİ

FİİLİN ÇATISI

AÇIKLAMA:

- Çatı özelliği yüklemi fil olan cümlelerde aranır. Yüklemi isim olan cümlelerde çatı özelliği aranmaz.
- Eylemde çatı iki açıdan değerlendirilir:

Özne-yüklem ilişkisi

- Etken çatılı fil
- Edilgen çatılı fil
- Dönüştü çatılı fil
- İşteş çatılı fil

Nesne-yüklem ilişkisi

- Geçişli çatılı fil
- Geçişsiz çatılı fil
- Oldurgan çatılı fil

ÖZNE-YÜKLEM İLİŞKİSİ:

Etken çatılı eylem:

→ Yüklemde bildirilen işi, oluşu, kılışı yapan varlığın/kavramın yani öznenin belirttiği eylemlerdir.

Örnek:

- Zeynep, kitabını büyük bir keyifle okudu.
- Yaşlı kadın yüzünü buruşturdu.
- Yağmur yağıyor yine ince ince.
- Ablam, masanın üzerini temizledi.
- İtfaiye görevlileri yangını söndürdü.

Edilgen çatılı eylem:

→ Yüklemde gerçekleştirilen eylemin özneye açıkça belirtilmediği, nesne durumundaki ögenin sözde özneye dönüştüğü cümlelerdir. Etken çatılı fiile getirilen -l ve -n ekleri, o fiilin edilgen olmasını sağlar. "Başkası tarafından yapılma" anlamını içerir.

Örnek:

- Masanın üzeri güzelce temizlendi.
- Yangın çok geçmeden söndürülmüş.
- Hırsızlar en son bu civarda görülmüş.
- Haber burada tez zamanda duyulmuş.

! UYARI :

→ Örtülü öznesi olan eylemler de edilgen çatılıdır.

Örnek:

- Resim, herkes tarafından beğenildi.

! NOT :

→ Edilgen çatılı eylemlerin tamamı geçişsizdir.

DönüŖlü çatılı eylem:

- Etken çatılı file getirilen -l ve -n ekleriyle oluşturulur.
- Edilgen çatılı filden farklı olarak bu tür yüklemelerin gerçek öznesi vardır.
- Eylemi gerçekleŖtiren ve eylemden etkilenen öznedir. Yani eylemi "kendi kendine gerçekleŖtirme" anlamı vardır ve bu anlam -l ve -n ekleriyle sağlanmıştır.

Örnek:

- Çocuğun saçları annesi tarafından tarandı.
- Tarağı eline alıp bir süre tarandı.

Örnek:

- Zeynep, saklambaç oynarken ağacın arkasına saklandı.
- Bu konuşmadan hepimiz çok etkilenmiştik.
- Omzundaki şala sıkı sıkı sarındı.
- Bu habere çok sevindi.
- Kendisinin çağrılmamasına üzüldü.

İsteş çatılı eylem:

→ -ş eki getirilerek birden fazla kişi tarafından, birlikte veya karşılıklı yapılmaya anlamı kazanan fiillerdir.

Örnek:

- Boksörler çok yaman dövüştüler.
- Çocuklar ağaçların arasında koşuyor.
- Selamlaşmak, mektuplaşmak, haberleşmek, gülüşmek, ağlaşmak vb.

NESNE-YÜKLEM İLİŞKİSİ:

Geçişli çatılı fiil:

→ Nesnesi olan ya da nesne alabilen eylemlerdir.

Örnek:

- Etrafı daha iyi görebilmek için ışığı yaktı.
- Bahçedeki kurumuş ağaçları kestiler.

! AÇIKLAMA :

→ Cümlede nesne olmasa da bu cümlenin nesne alabilir durumda olup olmadığını anlayabilmek için yüklemden önce sembolik nesne olarak adlandırabileceğimiz ONU sözcüğünü getiririz. Anlam bozulmuyorsa fil geçişli, bozuluyorsa geçişsizdir.

Örnek:

- Ahmet mutlaka senden öğrenmiştir.
- Dikkatli bakmayınca fark edemezsiniz.

Geçişsiz çatılı fiil:

→ Nesnesi olmayan ve nesne alamayan fillerdir. Edilgen çatılı filer aynı zamanda geçişsiz fiil özelliği taşır.

Örnek:

- Neredeyse iki saattir bu bankta oturuyor.
- Sahil boyunca yürüdük.
- Beyza'nın esprilerine hepimiz güldük.

Oldurgan çatılı fiil:

→ Geçişsizken -r, -t, -tir eklerinden birini alarak geçişli duruma gelen fiillerdir.

Örnek:

Kalem düştü.

Kalemi düşürdü.

Kardeşi ağladı.

Kardeşini ağlattı.

Ona güldü.

Onu güldürdü.

